

Ioan VASILIU*, *Dorel PARASCHIV***

***NOI COMPLEXE FUNERARE DIN EPOCA BRONZULUI
DESCOPERITE ÎN NORDUL DOBROGEI.
TUMULUL IV DE LA MIHAI BRAVU***

- Rezumat -

În anul 2000, Muzeul de Istorie și Arheologie din Tulcea a efectuat o serie de cercetări arheologice de salvare pe traseul conductei de gaz metan ce leagă Rusia de zona sudică și sud – estică a Peninsulei Balcanice. Printre altele a fost abordat și un tumul de pe teritoriul comunei Mihai Bravu, aparținând descoperirilor de tip Jamnaja, fiind dezvelite trei morminte de inhumație – două principale și unul secundar - cu defuncții depuși în gropile funerare în poziție chircită, culcați pe partea dreaptă. Inventarele funerare erau sărăcicioase. Prezența ocrului a fost semnalată, în mormintele principale, atât sub formă de bulgări, depus în dreptul calotei craniene, cât și sub formă de pulbere, presărat pe oasele scheletelor.

Mormântul 1 din tumulul IV de la Mihai Bravu poate fi atribuit perioadei timpurii a Epocii bronzului, culturii Jamnaja, varianta Bugeac, iar mormântul 2 perioadei mijlocii a Epocii bronzului.

Cuvinte cheie: Bronz timpuriu, Bronz mijlociu, înmormântări tumulare, cultura Jamnaja, varianta Bugeac, Dobrogea, situl Mihai Bravu, județul Tulcea.

***NEW FUNERAL COMPLEXES FROM THE BRONZE AGE
DISCOVERED IN NORTHERN DOBROGEA.
TUMULUS NO. IV FROM MIHAI BRAVU***

- Abstract -

In the year 2000, the Museum of History and Archaeology of Tulcea County conducted a series of rescue archaeological works along the gas pipeline route linking Russia to the southern and south – eastern part of the Balkan Peninsula. Among others, the research was also focused upon a tumulus from the area of Mihai Bravu village, belonging to Yamnaya culture. There were discovered three inhumation graves – two principal and a secondary one – with the bodies laying crouched, laterally, on

---

* Muzeul Municipal de Istorie Onești (vasiliucioan@yahoo.com).

** Institutul de Cercetări Eco-Muzeale Tulcea (drlparaschiv@yahoo.com).

the right. The funeral inventory was meager. The presence of the ochre was reported in the principal graves, both in the form of granules, deposited near the skull, and in the form of powder scattered over the bones of the skeletons.

The burial tomb no. 1 from tumulus no. 4, Mihai Bravu site, was dated to the early Bronze Age, Yamnaya culture, Bugeac version, while the burial tomb no. 2 was dated to the middle Bronze Age period.

Keywords: Early Bronze Age, middle Bronze Age, barrow burials, Dobrogea, Yamnaya culture, Bugeac version, site Mihai Bravu, Tulcea County.

***

I. Introducere

Localitatea Mihai Bravu este situată în partea centrală a județului Tulcea, într-o zonă relativ bogată în vestigii arheologice, atribuite mai multor perioade istorice : neolitic¹, epoca bronzului², epoca romană³, epoca medievală timpurie⁴.

În rândurile de mai jos ne vom opri asupra unei descoperiri mai vechi – un tumul afectat de investiția *Conducta de gaz metan din Rusia pentru Grecia, Turcia și alte țări*, cercetat prin săpătură arheologică de salvare în lunile august - septembrie 2000⁵ și numerotat în continuarea siturilor cercetate în perioada 1987 – 1988⁶.

II. Repere fizico-geografice

Din punct de vedere geografic, tumulul pus în discuție era amplasat pe platforma joasă a Taiței, inclusă în horstul dobrogean, platformă ce se prezintă sub forma unei câmpii întinse, cu o altitudine cuprinsă între 15 și 60 m, dominată de un relief vălurit, străbătută de câteva depresiuni, acoperită cu un strat de loess gros de

¹ E.Lăzucă, *Trestenic – o nouă așezare neolitică pe teritoriul județului Tulcea*, în „Peuce” 11, 1995, p. 21, nota 26; C. Micu, *Mihai Bravu, com. Mihai Bravu, jud. Tulcea. Punct : La Moară*, <http://www.cimec.ro/Arheologie/>

„Cronica Cercetărilor Arheologice”, 2001/rapoarte/ 120Mihai Bravu.htm.

² I. Vasiliu, *Date noi privind înmormântările cu ocră din Dobrogea. Movilele funerare de la Mihai Bravu*, în „Peuce” 11, 1995, pp. 141-175.

³ I. Vizauer, *Mihai Bravu, com. Mihai Bravu, jud. Tulcea. Punct: Tașlâk*, <http://www.cimec.ro/Arheologie/CronicaCA2001/rapoarte/120Mihai Bravu.htm>

⁴ Gh. Mănușu-Adameșteanu, *Raport preliminar asupra săpăturilor arheologice de salvare de la Mihai Bravu, jud. Tulcea – Așezarea nr. 2*, în „Pontica” 23, 1990, pp. 183 – 219.

⁵ D. Paraschiv, C. Micu, *Mihai Bravu, com. Mihai Bravu, jud. Tulcea. Punct : Movile*, <http://www.cimec.ro/Arheologie/CronicaCA2001/rapoarte/120Mihai Bravu.htm>.

⁶ I. Vasiliu, *op. cit.*, p. 141.

5 până la 30 m, cu dealuri puternic erodate (Pl.I / 1-2), dintre care se remarcă *Denistepe – Dealul Mării*.

Clima zonei este temperat continentală de tranziție, cu veri călduroase și ierni geroase, gradul ridicat de ariditate al climei rezultând din cantitatea redusă a precipitațiilor – cca.400 mm anual, cu un pronunțat caracter torențial, precum și din raportul dintre acestea și evapo-transpirație – 700 mm / an, ceea ce explică extensiunea stepei cu numeroase specii mediteraneene și sudmediteraneene, păstrate numai în locuri inaccesibile agriculturii⁷.

III. Descrierea sitului. Metoda de săpătură

Situl a fost identificat prin cercetări de suprafață efectuate de către autorii acestui articol în toamna anului 1999 și în primăvara celui următor și avea înfățișarea unui tumul cu înălțimea de aproximativ 1m și diametrul de 25 m, fiind amplasat la limita de SE a așezării romane din punctul Tașlâk, la cca. 600 m sud-vest de Drumul Comunal 229 Mihai Bravu - Turda și cca. 700 – 800 m V de localitatea Mihai Bravu, făcând parte dintr-un aliniament de astfel de situri, aliniament ce converge dinspre comuna Nalbant către Mihai Bravu și Slava Cercheză, fiind întrerupt de lunca inundabilă a Taitei⁸.

Investigarea s-a realizat în manieră *clasică*, prin trasarea de martori stratigrafici, orientați nord-sud și est-vest, martori ce s-au intersectat în centrul ipotetic al tumulului. Prin păstrarea martorilor *în cruce*, au fost obținute patru *sferturi* triunghiulare – triunghiuri isoscele dreptunghice cu catetele de 12 m, numerotate cu cifre romane în sensul mersului acelor de ceasornic (Pl.II).

Trasarea celor patru sferturi triunghiulare, executarea săpăturii în vederea descărcării terenului de sarcină arheologică, realizată până la solul steril, apărut la adâncimea de - 0,90 - 1,00 m, răzuirea martorilor și a *grundurilor* s-au executat manual.

Din punct de vedere stratigrafic, tumulul prezenta la bază, deasupra solului viu, de culoare galbenă, un sediment brun castaniu peste care se afla pământul din care a fost înălțată mantaua, de culoare neagră-cenușie, suprapus de către vegetalul actual.

În urma săpăturii arheologice de salvare, la baza și în mantaua tumulului au fost individualizate trei morminte de inhumație aparținând Epocii bronzului.

⁷ *Geografia văii Dunării românești*, Ed. Academiei Române, București 1960; *Zona de vărsare a Dunării. Monografie hidrologică*, Ed. Academiei Române, București 1963; *Geografia României*, vol. I, Ed. Academiei Române, București, 1965; V. Mihăilescu, *Geografia fizică a României*, București, 1969, p. 129; P. Coteș, *Geomorfologia României*, București, 1973, pp. 347-348; P. Coteș, I. Popovici, *Județul Tulcea*, București, 1972, pp. 128-129; V. Tufescu, *România*, București 1974, p. 158; O. Mândruț, *Geografia României*, București 1993, p.165.

⁸ I.Vasilu, *op. cit.*, p. 144.

IV. Descrierea mormintelor.

Mormântul nr. 1 a fost descoperit în *sfertul IV*, aproape de centrul ipotetic al tumulului, la -0,85 m adâncime. Groapa funerară, cu dimensiunile de 1,51/1,34/0,62 m, avea formă rectangulară, colțurile ușor rotunjite, zonele de pe laturile lungi fiind ocupate de pământul rezultat în urma excavării. În groapă se afla un schelet de adult, depus în decubit lateral, chircit pe partea dreaptă, orientat SV-NE, cu stare de conservare și reprezentare bună, oasele prezentând urme slabe de ocru roșu. Craniul, culcat pe dreapta, avea privirea îndreptată către vest. Brațul drept era situat de-a lungul corpului, cel stâng fiind depus cu palma pe bazin. Inelele coloanei vertebrale, puternic curbată, erau deranjate, nefiind în conexiune anatomică normală. Femurele formau unghi obtuz cu oasele iliace, tibiile fiind paralele cu femurele. (Pl.III / 1). După clasificarea întocmită de către E.V. Jarovoi, poziția scheletului din mormântul 1 se apropie de varianta 45 din grupa a III - a⁹. Ca inventar funerar, la 0,15m est de craniu, era depus, alături de un bulgăre de ocru roșu, un os de animal.

Mormântul nr. 2, găsit la - 0,09 m adâncime, în *sfertul II*, avea groapa sepulcrală săpată în mantaua movilei, conturul acesteia neputând fi sesizat. Scheletul, având craniul distrus, cu stare de conservare și reprezentare destul de bună, era depus în decubit lateral, chircit pe partea dreaptă, orientat NEE-SVV. Membrile superioare aveau palmele aduse în dreptul feței, cele inferioare formau unghi drept cu inelele coloanei vertebrale (Pl.III / 2). Poate fi atribuit grupei a III - a, varianta 42 din clasificarea lui E.V.Jarovoj¹⁰. Mormântul nu a avut inventar funerar.

Mormântul nr.3 a fost găsit în martorul dintre *sferturile I și IV*, la - 0,65 / 0,75 m față de cel mai înalt punct al tumulului, în apropierea centrului ipotetic al acestuia. Avea groapă funerară rectangulară, colțurile fiind drepte, cu dimensiunile de 1,00 / 0,90 / 0,60 m, pe laturile lungi fiind depus pământul rezultat în urma excavării. Scheletul, ale cărui oase prezentau urme de ocru roșu, era deranjat de intervenții antropice, datorate probabil comunitarilor așezării romane timpurii din punctul Tașlâk, după cum o dovedesc fragmentele ceramice descoperite în toate cele patru sferturi. Datorită faptului că starea de conservare și prezentare a scheletului era precară, nu putem afirma nimic, atât în privința poziției cât și a orientării acestuia. În interiorul gropii funerare, alături de resturile osteologice răvășite și incluziuni de la bârnele ce protejau mormântul, a fost descoperit un fragment ceramic atipic și câteva mărgelile tubulare din os, care datorită condițiilor de sol nu au putut fi prelevate.

⁹ E. V. Jarovoj, *Drevnejšie skotovodčeskie plemena Jugo-Zapada SSSR*, Kișiniev, 1985, p. 42, 48, fig. 2 / 45.

¹⁰ *Ibidem*, p. 41, fig.2 / 42.

În sfertul III al tumulului, au fost găsite mai multe fragmente ceramice, modelate cu mâna din pastă de culoare bej-cenușie, având ca degresanți nisip cu bobul mare, microprundișuri și boabe de calcar. Pentru estomparea suprafeței exterioare s-a folosit un slip de culoare neagră-cenușie.

V. Discuții

Existența unui tumul în zona afectată de investiția mai sus amintită, nu constituie o raritate, ci se înscrie în realitatea peisajului nord-dobrogean, caracterizat printr-o remarcabilă densitate a tumulilor funerari, fie grupați, fie dispuși în șiruri paralele, mulți dintre ei aplatizați puternic datorită activităților agricole¹¹. Inițial, tumulul IV de la Mihai Bravu avea cu totul alte dimensiuni și altă înfățișare decât cele din momentul începerii cercetării, aplatizarea sa datorându-se atât intervențiilor antropice cât și eroziunii naturale – ploii, ninsorii, vântului.

Cercetările întreprinse în partea de nord a zonei istro - pontice, au arătat că, pentru comunitățile Epocii bronzului, practica înhumației sub sau în mantaua tumulilor era predominantă. Necropolele studiate erau amplasate pe forme de relief joase sau pe promontorii ce nu depășesc 100 m înălțime, fiind astfel cât mai posibil vizibile. Acestea cuprindeau, în marea lor majoritate, cel mult cinci-șase tumuli dispuși sub forma unor aliniamente, orientate cu predilecție de la est către vest, după cum o dovedesc cercetările de la Baia¹², Ceamurlia de Jos¹³, Enisala – La Bălțiță, Frecăței – Cabana lui Buță¹⁴, Jurilovca, Lăstuni¹⁵, Luncavița – Drumul Vacilor¹⁶, Mihail Kogălniceanu¹⁷, Murighiol¹⁸, Nalbant - Movila Soldatului¹⁹,

¹¹ Fl. Topoleanu et alii, *Inventarierea siturilor arheologice din județul Tulcea. Studiu de caz :Mormintele tumulare, I*, Biblioteca Istro-Pontică, Seria patrimonium 3, Tulcea, 2007; I. Vasiliu, *Noi informații privind epoca bronzului în nordul Dobrogei*, în „Peuce”, S. N. 5, 2007, p. 118.

¹² E. Lăzurcă, *Raport asupra noilor cercetări arheologice de la Baia (Hamangia), județul Tulcea*, în „Peuce” 8, 1980, p. 7.

¹³ D. Berciu, S. Morintz, *Baia*, în „SCIV” 4, 1953, pp. 126-127; D. Berciu, *Epoca bronzului în Dobrogea*, p.52, în D. M. Pippidi, D. Berciu, *Din istoria Dobrogei*, vol. I, Ed. Academiei Române, București 1965; S. Morintz, *Probleme ale epocii bronzului în Dobrogea*, în „Pontica” 5, 1972, p. 57; Idem, *Contribuții arheologice la istoria tracilor timpurii*, vol. I, Ed. Academiei Române, București 1978, p. 90.

¹⁴ I. Vasiliu, *Date noi privind epoca bronzului în nordul Dobrogei. Mormintele cu ocră de la Enisala-La Bălțiță*, în „Ialomița”4, 2003- 2004, p. 124, fig. 1A; Idem, *Cercetările arheologice de salvare de la Frecăței, jud. Tulcea*, în „Peuce”, S. N., 2 (14), 2004, p. 9.

¹⁵ Fl. Topoleanu et alii, *op.cit.*, pp. 69-71, fig. 26-27.

¹⁶ I. Vasiliu, *Noi informații privind epoca bronzului în nordul Dobrogei. Movilele funerare de la Luncavița, punctul “Drumul Vacilor”*, în „Peuce” 11, 1995, p. 117;

¹⁷ Fl. Topoleanu et alii, *op. cit.*, pp. 73-74, fig. 25.

¹⁸ G. Simion, *O nouă cultură de la începutul epocii bronzului pe teritoriul istro-pontic*, în „Peuce” 10, 1991, p. 39, nota 1.

¹⁹ I. Vasiliu, *Cercetările arheologice de salvare de la Nalbant, jud. Tulcea*, în „Peuce”, S.N., 6 (19), 2008, p. 42, 44.

Tulcea - Sud²⁰ fiind semnalate însă și grupări de opt până la doisprezece tumuli, așa cum este cazul necropolelor de la Sabangia, Luncavița - *Movila Mocuța*, Nalbant - *Movila Martazău*²¹, unele dintre ele fiind dispuse în șiruri paralele, ca exemple putând fi date necropolele de la Chilia Veche - *Ciorticut* și Luncavița - *Movila Mocuța*²².

Similitudini cu situația din partea de nord a Dobrogei, sunt semnalate, în sudul provinciei²³, în aria culturii Jamnaja, în stepele nord-pontice²⁴, în Câmpia Moldovei, în descoperirile de la Corlăteni - *Dealul Stadole*, Corlăteni - *Dealul Cetății*²⁵, Cotârgaci²⁶, Glăvăneștii Vechi²⁷, Slobozia - Hănești - *La*

²⁰ G. Simion, *Migrația popoarelor indo-europene la Dunărea de Jos*, pp. 17-20, în „Culturi antice în zona Gurilor Dunării, I. Preistorie și Protoistorie”, Biblioteca Istro-Pontică, Seria Arheologie 5, Tulcea 2003, pp. 17-20.

²¹ I. Vasiliu, *Cercetări arheologice în Delta Dunării. Mormintele cu ocră de la Chilia Veche*, în „Peuce” 11, 1995, p. 44; Idem, *Mormintele cu ocră de la Luncavița, „Movila Mocuța”*, în „Peuce” 11, 1995, p. 89; Idem, *op. cit.*, p. 44; V. Heyd, *Yannaya groups and tumuli of the Black Sea*, în „Ancestral Landscapes” 58, Maison de l'Orient et de la Méditerranée, Lyon 2011, p. 536.

²² I. Vasiliu, *op. cit.* p. 49; Idem, *op. cit.*, p. 89.

²³ C. Schuster, Al. Morintz *et alii*, *Cercetările arheologice de pe tronsonul Cernavodă-Medgidia al autostrăzii A2. Tumulul nr. 3*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2011, p. 68.

²⁴ V. A. Dergacev, *Pamjatniki epochi bronzy*, Archeologičeskaja karta Moldavskoj SSSR, Kișinev, 1973; Idem, *Moldavia i sosednie territorii v epohu bronzy (Analiz i karakteristika kul'turnyh grupi)*, Kishiniev, 1986, p. 5; Idem, *Epoca bronzului. Perioada timpurie*, în „Thraco-Dacica” 15, 1994, 1-2, p. 124; N. L. Serova, E. V. Jarovoj, *Grigoripol'skie kurgany*, Kișinev 1987, p. 8, 88, fig. 1; 42; E. V. Jarovoj, *Kurgany eneolita – epochi bronzy Nižnego Podnestrov'ja*, Kișinev 1990; I. Manzura, E. Sava, *Interacțiuni „est-vest” reflectate în culturile eneolitice și ale epocii bronzului din zona de nord-vest a Mării Negre (Schiță cultural-istorică)*, în „Memoria Antiquitatis” 19, 1994, p. 88, fig. 1; O. Levițki, I. Manzura, T. Demcenko, *Necropola tumulară de la Sărăteni*, Bibliotheca Thracologica 17, București 1996; T. I. Demcenko, O. G. Levițki, *Issledovanie kurganov epochi bronzy v Kaușanskom rajone*, în „Vestigii arheologice din Moldova”, Chișinău 1997, p. 155, fig. 1; V. Haheu, V. Gukin, *Rezultatele investigațiilor unor complexe tumulare din raionul Florești, Republica Moldova*, în „Vestigii arheologice din Moldova”, Chișinău 1997, fig. 1 / 1 – 3; S. Agulnicokov, I. Ursu, *Complexe funerare tumulare din zona Prutului Inferior*, în „Revista Arheologică”, S. N. 4, 2008, 1, p. 61, fig. 1; S. Agulnikov, *Raskopki kurgana 17 u.s Kazaklia v 1985 godu*, în „Revista Arheologică”, S. N., 7, 2011, 1-2, p. 130, fig. 2.

²⁵ I. Nestor, Al. Alexandrescu *et alii*, *Activitatea șantierului de săpături arheologice Iași-Botoșani-Dorohoi*, în „SCIV” 1, 1950, 1, pp. 28-32; D. Tudor, R. Vulpe *et alii*, *Șantierul Corlăteni*, în „SCIV” 4, 1953, 1-2, pp. 408-415; E. Comșa, *Mormintele cu ocră de la Corlăteni*, în „Thraco-Dacica” 3, 1982, 1-2, p. 85; Fl. Burtănescu, *Epoca timpurie a bronzului între Carpați și Prut, cu unele contribuții la problemele perioadei premergătoare epocii bronzului în Moldova*, Bibliotheca Thracologica 37, 2002, pp. 109-110.

²⁶ E. Moscalu, *Săpăturile de salvare de la Cotârgaci (comuna Roma, județul Botoșani)*, în „Hierasus”, 7-8, 1989, pp. 117-121; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, pp. 111-113.

²⁷ I. Nestor, Al. Alexandrescu *et alii*, *op. cit.*, pp. 28-31; I. Nestor, Al. Alexandrescu *et alii*, *Săpăturile de pe șantierul Valea Jijiei (Iași-Botoșani-Dorohoi) în anul 1950*, în “SCIV” 2, 1951, 1, pp. 64-66; E. Comșa, *Mormintele cu ocră din Movila II – 1950 de la Glăvăneștii Vechi*, în „SCIVA” 36, 1985, pp. 339-345; Idem, *Mormintele cu ocră din Movila I de la*

Val²⁸, Prăjeni²⁹, în interfluviul Bârlad-Siret-Dunăre-Prut și în Câmpia Brăilei³⁰, în Muntenia, Oltenia și Banat³¹, precum și în nord-estul Bulgariei³², tumulii fiind

---

Glăvăneștii Vechi, în „SCIVA” 28, 1987, 4, pp. 395-397; Idem, *Movila II – 1949 de la Glăvăneștii Vechi*, în „Hierasus” 7-8, 1989, pp. 91-104; Idem, *Mormintele cu ocră din Movila IV de la Glăvăneștii Vechi*, în „Hierasus” 9, 1994, p. 57-63; Fl. Burtănescu, *op.cit.*, pp. 116-119.

²⁸ *Ibidem*, pp. 459-468; V. Diaconu, *Hănești-Botoșani. Mărturii arheologice și istorice*, Bibliotheca Memoriae Antiquitatis 25, Piatra Neamț 2010, p. 20, 47-49, 62-64.

²⁹ N. Ursulescu, P. Șadurschi, *Săpăturile din 1985 din necropola tumulară de la Prăjeni (județul Botoșani)*, în „Hierasus” 6, 1986, pp. 15-23; P. Șadurschi, N. Ursulescu, *Date istorico-arheologice privind dinamica locuirii în bazinul Miletinului (zona comunei Prăjeni, județul Botoșani)*, în „Hierasus” 7-8, 1989, p. 280; N. Ursulescu, P. Șadurschi, M. Tomozei-Diaconescu, *Prăjeni, jud. Botoșani*, în „Situri arheologice cercetate în perioada 1983-1992”, Brăila, 1996, pp. 92-93; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 128.

³⁰ V. Varlaam, *Complexe funerare tumulare de pe cursul mijlociu al râului Bârlad*, în „Carpica” 11, 1979, pp. 222-229; M. Brudiu, *Informații noi privind epoca bronzului în sud-estul Moldovei*, în „SCIVA” 36, 1985, 3, pp. 235-248; Idem, *Date noi privind începutul epocii bronzului în sud-estul Moldovei*, în „Thraco-Dacica” 8, 1987, 1-2, pp. 11-15; Idem, *Complexe funerare tumulare din sud-estul Moldovei (I)*, în „Peuce” 10, 1991, vol. I, pp. 41-56, vol. II, p. 37; Idem, *Contributions concernant la civilisation de Foltești au sud de la Moldavie*, în „Studia Antiqua et Archaeologica” 7, 2000, p. v299; Idem, *L'époque du bronze dans la zone de sud de l'interfleuve Prut – Siret – des osmosees culturelles*, în „Bronzezeitliche Kulturerscheinungen im Karpatischen Raum. Die Beziehungen zu den Benachbarten Gebieten”, Ehrensymposium für Alexandru Vulpe zum 70. Geburtstag Baia Mare 10.-13. Oktober 2001, Ed. Casei corpului didactic, Baia Mare 2003, p. 83; M. Vernescu, C. Croitoru, *Late Copper Age and Bronze Age Tumuli in the North- Eastern Part of Brăila Plain and Covurlui Plain*, în „Din preistoria Dunării de Jos. 50 de ani de la începutul cercetărilor arheologice la Babadag”, Tulcea 2013, pp. 90-91, fig. 1.

³¹ I. Nestor, *Raport asupra cercetărilor și săpăturilor arheologice de la Ploiești-Triaș și Sărata Monteoru-Buzău*, în „Anuarul Comisiei Monumentelor Istorice”(1942), București 1943, pp. 160-161; Idem, *Raport asupra cercetărilor și săpăturilor arheologice de la Ploiești-Triaș și Brazi, între 21 octombrie și 7 noiembrie 1942*, în „Rapoartele Muzeului Național de Antichități”, București 1944, pp. 29-31; D. Berciu, C. S. Nicolăescu-Plopșor *et alii*, *Șantierul arheologic Verbicioara-Dolj*, în „SCIV”, 2, 1951, 1, p. 239; C. S. Nicolăescu-Plopșor, Vl. Dumitrescu *et alii*, *Raport asupra activității șantierului arheologic Rast-Dolj*, în „SCIV” 2, 1951, 1, p. 275; D. V. Rosetti, *Movilele funerare de la Gurbănești (r. Lehliu, reg. București)*, în „Materiale și Cercetări Arheologice” 6, 1959, p. 791; N. I. Simache, V. Teodorescu, *Săpăturile de salvare de la Smeieni (r. Buzău, reg. Ploiești)*, în „Materiale și Cercetări Arheologice” 8, 1962, p. 271; I. Stratan, *Un mormânt cu ocră la Bodo (com. Balinț, jud. Timiș)*, în „Tibiscus” 3, 1974, pp. 71-74; V. Leahu, G. Trohani, *Săpăturile arheologice de la Vitănești, jud. Teleorman*, în „Cercetări Arheologice” 3, 1979, p. 127; V. Leahu, G. Trohani, *Săpăturile arheologice efectuate în 1983 la Vitănești, jud. Teleorman*, în „Cercetări Arheologice” 8, 1986, p. 25; F. Medeleț, I. Buligan, *Contribuții la problema și la repertoriul movilelor de pământ din Banat*, în „Banatica” 9, 1987, pp. 87-198; S. Marinescu-Bîlcu, Gh. Matei, E. Rența, *Ciulnița, jud. Ialomița*, în „Cronica cercetărilor arheologice din România - campania 1994. A XXIX-a sesiune anuală de rapoarte arheologice”, Cluj-Napoca, 11 – 14 mai 1995, p. 22; S. Marinescu-Bîlcu, Gh.

grupați de la doi-trei până la cincisprezece-douăzeci, ori dispuși în șiruri paralele, amplasați cu predilecție în zonele joase de relief, spre deosebire de alte medii culturale care preferă formele de relief înalte, în special crestele prelungi dintre două bazine hidrografice³³.

După dimensiuni, tumulul IV de la Mihai Bravu se înscrie în categoria celor mijlocii, a căror diametru este cuprins între 20 și 30 de metri, iar din analiza răspândirii în plan orizontal a mormintelor 1 și 3, plasate aproximativ în zona centrală, rezultă faptul că, pentru a le protejarea, a fost ridicat într-o singură etapă, cu pământ luat din zonele învecinate³⁴, ulterior, în mantaua lui fiind practicată groapa mormântului 2.

Modul în care a fost înălțat tumulul este asemănător cu cel al *Tumulului III* de la Frecăței – *Cabana lui Buță*, cu *Movila II* de la Luncavița – *Drumul Vacilor*, cu *Movilele I și III* de la Mihai Bravu, cu *Tumulul II* de la Nalbant, punctul *Movila Soldatului*, cu *Tumulul I* de la Nalbant, punctul *Movila Martazău*, cu *Movila I* de la Sabangia și *Movila I* de la Sarichioi³⁵.

Matei, E. Rența, Fl. Vlad, *Ciulnița, jud. Ialomița*, în „Cronica cercetărilor arheologice din România - campania 1995. A XXX –a sesiune anuală de rapoarte arheologice”, Brăila, 2-5 mai 1996, p. 34; G. Simion, E. Rența, V.-Șt. Nițulescu, *Tumulul de la Adâncata – jud. Ialomița*, în „Ialomița” 4, 2003-2004, p. 96; Al. Frînculeasa, *Contribuții privind mormintele Jamnaja din Muntenia. Cercetări arheologice la Ariceștii-Rahtivani – jud. Prahova*, în „Tyragetia”, S.N., I (XVI), 1, 2007, p. 184; Al. Frînculeasa, B. Preda et alii, *Complexele funerare de la începutul mileniului al II-lea, descoperite recent în județul Prahova*, în „Materiale și Cercetări Arheologice”, S. N., 8, 2012, p. 139.

³² I. Panajotov, *Iamnata kultura v Bălgarskite zemli*, Razkopki i proicivania 21, Sofia 1989; Idem, *Date noi despre cultura mormintelor cu ocru din Bulgaria*, în „Symposia Thracologica” 8, 1990, pp. 98-99; Idem, *On the Early Bronze Age burial rites in the Bulgarian lands*, în P. Roman, M. Alexianu (ed.), *Relations Thracico-Illyro-Helléniques. Actes du XIVe Symposium National de Thracologie (à participation internationale). Băile Herculane (14 – 19 septembrie 1992)*, București 1994, p. 135 sqq.

³³ Al. Vulpe, V. Drâmbocianu, *Cercetări arheologice în raza comunei Năeni (Buzău)*, în „SCIVA”, 32, 1981, 2, p. 172, fig. 1-3; Gh. Lazarovici, Z. Kalmar-Maxim, *Necropolele tumulare din Munții petrindului și Dealul Feleacului*, în „Acta Musei Napocensis” 24-25, 1988, p. 997; H. Ciugudean, *Epoca timpurie a bronzului în centrul și sud-vestul Transilvaniei*, Bibliotheca Thracologica 13, București 1996, p. 129, hărțile 1-2.

³⁴ D. Berciu, S. Morintz, *op. cit.*, pp. 126-127; D. Berciu, *op. cit.*, p. 52; S. Morintz, *op. cit.*, p. 55; G. Simion, *op. cit.*, p. 17; I. Vasiliu, *op. cit.*, p. 13; D. Lichiardopol, E. Paveleț et alii, *Blejoi, com. Blejoi, jud. Prahova*, în „Cronica cercetărilor arheologice din România - campania 2004. A XXXIX –a sesiune națională de rapoarte arheologice”, Mangalia, 25-28 mai 2005, p. 65; E. Paveleț, *Cercetările arheologice preventive întreprinse în tumulul situat pe raza comunei Blejoi, jud. Prahova*, în „Mousaios” 12, 2007, p. 110.

³⁵ I. Vasiliu, *op. cit.*, p. 117; Idem, *op. cit.*, p. 141; Idem, *op. cit.*, p. 9; Idem, *op. cit.*, p. 42, 44; V. Lungu, Gh. Mănușu-Adameșteanu, *Săpături arheologice de salvare pe teritoriul comunei Sarichioi (jud. Tulcea)*, în „Peuce” 11, 1995, p. 339; G. Simion, *op. cit.*, pp. 18-19, 21-24.

*

Amenajarea funerară a mormântului 1 avea formă rectangulară, colțurile ușor rotunjite, lipsindu-i protecția de bârne din lemn. Din cercetările întreprinse în spațiul istro-pontic rezultă că la Chilia Veche – *Ciorticut* (*Movila I* - mormintele 62, 86, 88 -89, 90 - 92, 94 - 95, 100, 102, 105; *Movila II* - mormintele 2, 6), Enisala – *La Băltiță* (*Tumulul IV* - mormintele 10, 11), Frecăței – *Cabana lui Buță* (*Tumulul I* - mormântul 3; *Tumulul III* - mormântul 1), Luncavița – *Drumul Vacilor* (*Movila I* - mormintele 4, 6 – 8), Mihai Bravu (*Movila I* - mormintele 2, 5 - 6), Zebil (*Movila I* - mormântul 7)³⁶ au fost descoperite morminte ale căror gropi sepulcrale, neprotejate cu bârne de lemn, aveau formă rectangulară și colțurile rotunjite.

Acest tip de cameră funerară, cunoscut în descoperirile făcute la est de Prut³⁷ și la sud de Dunăre³⁸, a fost identificat în Moldova la Bolotești (*Movila II* - mormintele 4,7, 9 - 10, 12 - 13)³⁹, Corlăteni – *Dealul Stadole* (*Movila I / 1949* - mormântul 2)⁴⁰, Corlăteni – *Dealul Cetății* (*Movila I / 1949* - mormântul 1)⁴¹, Cotârgaci (*Tumulul I* - mormântul 1; *Tumulul 4* - mormântul 1; *Tumulul 5* - mormântul 1; *Tumulul 6* - mormintele 1, 2; *Tumulul 7* - mormântul 1; *Tumulul 8* - mormântul 1)⁴², Galați (*Movila din cartierul Dunărea* - mormântul 10)⁴³, Glăvăneștii Vechi (*Movila I / 1949* - mormintele 5, 10; *Movila II / 1949* - mormântul 1; *Movila II / 1950* - mormântul 8)⁴⁴, Liești (*Movila 78* - mormântul

³⁶ I. Vasiliu, *op. cit.*, p. 51, 53-59; Idem, *op. cit.*, pp. 126-127; Idem, *op. cit.*, p. 10, 12; Idem, *op. cit.*, pp. 118-120; Idem, *op. cit.*, pp. 142-143; G. Simion, *op. cit.*, pp. 22-23.

³⁷ V. A. Dergacev, *op. cit.*, pp. 16-17, 19-23, 25-27, 30-36; Idem, *op. cit.*, p. 32; Idem, *op. cit.*, p. 124; N. L. Serova, E. V. Jarovoj, *op. cit.*, p. 43,46, 48-49, 75, fig.22 / 1, 3; 23 / 2; 36 / 1; E. V Jarovoj, *op. cit.*, pp. 11-14, 33-37, 92, 208, 211, fig. .3 / 2; 7 / 3, 6; 40 / 6; 94 / 2; 96 / 4; O. Levițki, I. Manzura, T. Demcenko, *op. cit.*, pp. 24-25, 32, 38, 42, 47-49, 51, 58, fig.8 / 4; 14 / 4; 22 / 4; 29 / 1; 37 / 3; 38 / 2; 42 / 1; 43 / 2; 50 / 2; T.I.Demcenko, O.G.Levițki, *op. cit.*, pp. 155-156, 159, 161, fig. 2 / 2; 3 / 1, 7; 5 / 1; V. Haheu, V. Gukin, *op. cit.*, p. 193, 197, fig. 5 / 2 – 3, 7; S. Agulnikov, *op. cit.*, p. 133, 135, 140, 145, fig. 4/ 6; 5 / 8; 7 / 2, 4; 10 / 4.

³⁸ I. Panajotov, *op. cit.*, p. 67 sqq.

³⁹ C. Buzdugan, V. Bobi, N. Cernea, *Cercetările arheologice din tumulul 2 de la Bolotești-Vrancea*, în „SCIIVA”, 38, 1987, 3, pp. 227-229; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 107.

⁴⁰ I. Nestor, Al. Alexandrescu *et alii*, *op. cit.*, pp. 31-32; E. Comșa, *op. cit.*, p. 88-89; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p.109.

⁴¹ D. Tudor, R. Vulpe *et alii*, *op. cit.*, p. 411; M. Dinu, *Le problème des tombes à ocre dans les régions orientales de la Roumanie*, în „Preistoria Alpina”, 10, 1974, p. 264; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 110.

⁴² E. Moscalu, *op. cit.*, pp. 118-119, fig.1 - 5; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, pp. 110-113.

⁴³ M. Brudiu, *op. cit.*, p. 244; M. Vernescu, C. Croitoru, *op. cit.*, fig. 10 / 10.

⁴⁴ I. Nestor, Al. Alexandrescu *et alii*, *op. cit.*, pp. 28-31; I. Nestor, Al. Alexandrescu *et alii*, *op. cit.*, pp. 64-66; E. Comșa, *op. cit.*, p. 340, 342; Idem, *op. cit.*, p. 340; Idem, *op. cit.*, p. 82; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, pp. 116-119.

2)⁴⁵, Ripiceni (*Movila I* – mormântul 2)⁴⁶, Slobozia – Hănești – *La Val (Movila II* – mormântul 4)⁴⁷, Șuletea - *Movila Carului* (mormintele 2 – 3)⁴⁸, Valea Lupului – *Fabrica Chimică* (mormintele 5, 10, 24)⁴⁹ și Vânători (*Movila 222* - mormântul 10)⁵⁰, iar în Muntenia la Adâncata (mormântul 10)⁵¹, Aricești - Rahtivani (mormântul 3)⁵², Baldovinești (mormintele 3, 18)⁵³, Blejoi - *Serus*⁵⁴, Ciulnița (*Tumulul II* – mormântul 19)⁵⁵, Grădiștea Coslogeni – *La Clinici* (mormântul 10)⁵⁶, Plenița (mormântul 1)⁵⁷, Săndulița (mormântul 3)⁵⁸ și Vitănești (*Tumulul I* - mormintele 2 - 3; *Movila lui Voicu Pisică* – mormintele 1 – 2)⁵⁹.

⁴⁵ M. Brudiu, *op. cit.*, pp. 301-302, fig. 2 / 3; M. Vernescu, C. Croitoru, *op. cit.*, pp. 118-119; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 127.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 131.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 463; V. Diaconu, *op. cit.*, p. 63.

⁴⁸ C. Cihodaru, R. Vulpe, R. Petre, Șt. Kiss, *Cercetările arheologice de la Șuletea și Bărlălești(r. Murgeni)*, în „SCIV”, 2, 1951, 1, pp. 221-222; G. Coman, *Statornicie, continuitate. Repertoriul arheologic al județului Vaslui*, Ed. Litera, București, 1980, p. 233; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 135.

⁴⁹ M. Dinu, *Șantierul arheologic Valea Lupului*, în „Materiale și Cercetări Arheologice”, 3, 1957, pp. 173-174; Idem, *Șantierul arheologic de la Valea Lupului*, în „Materiale și Cercetări Arheologice”, 5, 1959, pp. 250-251, fig. 6; Idem, *Șantierul arheologic de la Valea Lupului*, în „Materiale și Cercetări Arheologice”, 6, 1959, p. 207; Idem, *op.cit.*, pp. 263-264; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, pp. 137-138.

⁵⁰ M. Brudiu, *op. cit.*, p. 235; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 139.

⁵¹ G. Simion, E. Rența, V.-Șt. Nițulescu, *op. cit.*, p. 99, fig. 4 / 6.

⁵² D. Lichiardopol, Al. Frînculeasa *et alii*, *Ariceștii Rahtivani, com. Ariceștii Rahtivani, jud. Prahova, Punct : Crângul lui Bot*,

<http://www.cimec.ro/Arheologie/CronicaCA2006/rapoarte/028.htm>; Al.Frînculeasa, *op. cit.*, p. 185, fig. 3 / 3; 4 / 3.

⁵³ N. Harțușche, Fl. Anastasiu, *Brăilița*, Brăila 1968, pp. 41-45; N. Harțușche, *Contribuții la cunoașterea epocii bronzului în jud. Brăila*, în „SCIV”, 24, 1973, 1, p. 16.

⁵⁴ A. Frînculeasa, O. Negrea *et alii*, *Blejoi, jud. Prahova. Punct : Serus*, în „Cronica cercetărilor arheologice din România – campania 2012. A XLVII – a sesiune națională de rapoarte arheologice”, Craiova, 27-30 mai 2013, p. 151.

⁵⁵ S. Marinescu-Bîlcu, Gh. Matei, E. Rența, *op. cit.*, p. 22.

⁵⁶ V. Cavruc, M. Neagu, *Grădiștea-Coslogeni, jud. Călărași (cercetări 1993-1994)*, în „Cronica Cercetărilor Arheologice. Campania 1994. A XIX – a sesiune națională de rapoarte arheologice”, Cluj-Napoca, 11-14 mai 1995, p. 38; M. Neagu, S. Pandrea, A. Bălășescu, V. Radu, *Grădiștea Coslogeni, com. Roseți, jud. Călărași*, în „Cronica cercetărilor arheologice din România - campania 1999. A XXXII-a sesiune națională de rapoarte arheologice”, Vaslui, 30 iunie-4 iulie 1999, pp. 50-51.

⁵⁷ D. Berciu, C. S. Nicolăescu-Plopșor *et alii*, *op. cit.*, p. 239; D. Berciu, E. Comșa *et alii*, *Șantierul Verbicioara*, în „SCIV”, 3, 1952, p. 164.

⁵⁸ A. Ulanici, *Săpăturile arheologice de la Săndulița, com. Sărulești, jud. Călărași*, în „Cercetări Arheologice” 7, 1984, p. 113, 115.

⁵⁹ V. Leahu, G. Trohani, *op. cit.*, p. 128; Idem, *op. cit.*, p. 22.

Structura funerară a mormântului 3 consta dintr-o amenajare având formă dreptunghiulară, colțurile fiind drepte, protejată cu bârne din lemn, dispuse probabil longitudinal.

Prezența acoperișului din lemn, bine cunoscută mediului Jamnaja, atât din descoperirile de la est de Prut⁶⁰, cât și din cele făcute la sud de Dunăre⁶¹, este semnalată în Dobrogea la Ceamurlia de Jos (mormintele 1-2, la mormântul 2 bârnele de lemn erau dispuse deasupra gropii funerare, atât longitudinal cât și transversal)⁶², Luncavița - *Movila Mocuța* (mormintele 1, 15)⁶³, Medgidia (*Tumulul III* – mormintele 1-2)⁶⁴, Mihai Bravu (*Movila I* – mormintele 3-4, 7; *Movila III* – mormântul 1), Nalbant – *Movila Soldatului* (*Tumulul I* - mormintele 1-2, 4; *Tumulul II* – mormântul 1), Nalbant – *Movila Martazău* (*Tumulul I* - mormintele 2-3; *Tumulul II* - mormântul 1)⁶⁵, Peștera (*Tumulul 5* - mormântul 7)⁶⁶, Rahmanu (mormintele 1-2)⁶⁷, Sabangia (*Movila I* - mormântul 1), Sabangia - *Movila lui Crețu*, Sarichioi (*Movila I* – mormintele 2- 5)⁶⁸, Tariverdi⁶⁹, Tulcea – *Sud*, Zebil (*Movila I* - mormintele 2, 5-6, 14)⁷⁰.

În afara spațiului istro - pontic, morminte având gropile sepulcrale cu protecție de bârne din lemn, dispuse longitudinal, sunt atestate, în Moldova prin descoperirile de la Bogonos⁷¹, Erbiceni- *Dealul Mănăstirea* (mormântul 1)⁷²,

⁶⁰ V. A. Dergacev, *op. cit.*, p. 53, fig. 13; Idem, *op. cit.*, p. 35, fig. 18 A / 2; 19 A / 2 – 3; Idem, *op. cit.*, p. 124, fig. 2 A / 2; 3 A / 2 – 3; E. V. Jarovoj, *op. cit.*, p. 12 sqq., fig. 4 / 1; 18 / 2; 19 / 1; 25 / 2; 61 / 4; 66 / 1, 4; 75 / 1; 85 / 1-2; N. L. Serova, E. V. Jarovoj, *op. cit.*, p. 37, 49, 70, 73, fig. 16 / 1; 24 / 1, 3; 34 / 1; 35 / 1; O. Levițki, I. Manzura, T. Demcanko, *op. cit.*, p. 23 sqq.; V. Haheu, V. Gukin, *op. cit.*, p. 198, 200, 205-206, fig. 8 / 1, 8; 12 / 7; S. Agulnikov, *op. cit.*, p. 137, 147, fig. 7 / 1; 10 / 2.

⁶¹ I. Panajotov, *op. cit.*, p. 75 sqq.

⁶² D. Berciu, S. Morintz, *op. cit.*, pp. 126-127; D. Berciu, *op. cit.*, p. 52-53; S. Morintz, *op. cit.*, pp. 54-56; Idem, *op. cit.*, p. 90; E. Comșa, *Considerații cu privire la mormintele cu ocră de pe teritoriul Dobrogei*, în „Pontica” 11, 1978, p. 20-21.

⁶³ I. Vasiliu, *op. cit.*, p. 89, 93, pl. III / 1.

⁶⁴ C. Schuster, Al. Morintz *et alii*, *op. cit.*, p. 68.

⁶⁵ I. Vasiliu, *op. cit.*, pp. 142-143, 147, pl. II / 1 – 2; pl. IV / 1 – 3; Idem, *op. cit.*, p. 42-46, pl. II / 4; IV / 2, 4; V / 3.

⁶⁶ R. Băjenaru, A. Popescu, D. Sârbu, *Tumulul nr. 5*, în C. Schuster, Al. Morintz *et alii*, *Peștera, com. Peștera, jud. Constanța. Punct: km 167+ 700 (Tumulii nr. 5 și 6), km. 168+600 – 169+100 (Tumulul nr.3) și km 169+800-171+000 („Valul mic de pământ”)*, <http://www.cimec.ro/Arheologie/cronicaCA2011/rapoarte/119.htm>

⁶⁷ M. Constantinescu, A. Soficaru, *Analiza antropologică a osemintelor din tumulul de la Rahman (jud. Tulcea)*, în „Din preistoria Dunării de Jos. 50 de ani de la începutul cercetărilor arheologice la Babadag”, Tulcea 2013, p. 487, nota 1.

⁶⁸ G. Simion, *op. cit.*, pp. 18-20.

⁶⁹ D. Popescu, *Tumulul funerar de la Tariverdi*, în „SCIV”, 3, 1952, pp. 272-274;

⁷⁰ G. Simion, *op. cit.*, p. 17, 22-23, fig. 3 / 2 b - c; 4; 6 / 4 – 6; 7 / 2 – 3; 8 / 8 - 9; 10 / 3 – 4;

⁷¹ M. Petrescu-Dîmbovița, *Date noi asupra înmormântărilor cu ocră în Moldova*, în „SCIV”, 1, 1950, 1, p. 112.

⁷² M. Dinu, *op. cit.*, p. 264; Idem, *Le complexe Horodiștea-Foltești et le problème de l'indoeuropéanisation de l'espace carpato-danubien*, în Actes du II e Congrès International de Thracologie, vol.I, București 1980, p. 38.

Glăvăneștii Vechi (*Movila I/1949* - mormintele 5, 9; *Movila IV / 1949* - mormântul 2; *Movila II / 1950* – mormântul 8)⁷³, Grivița (jud. Vaslui)⁷⁴, Prăjeni (*Movila 3* - mormântul 7; *Movila 4* – mormântul 6)⁷⁵, Ripiceni (*Movila I* – mormântul 2)⁷⁶, Vânători (*Movila 222* – mormintele 11, 13)⁷⁷ iar în Câmpia Română prin cele de la Adâncata (mormintele 8- 9)⁷⁸, Baldovinești (mormintele 2, 13)⁷⁹, Ciulnița (*Tumulul II* – mormintele 20, 24, 33; *Tumulul III* – mormântul 6)⁸⁰, Gurbănești (*Movila I* – mormintul 4; *Movila II* – mormintele 6-7, 9)⁸¹, Plenița (*Movila II* – mormântul 1)⁸², Rast - *Măgura Barbului* (*Tumulii I și II* - mormintele principale)⁸³, Smeieni (mormintele 5, 12, 14, 17, 29 din prima etapă de înmormântări)⁸⁴, Sultana⁸⁵, Vitănești (*Movila lui Voicu Piscă* – mormântul 1)⁸⁶ și Viziru⁸⁷.

Din cele prezentate mai sus am văzut că pământul excavat din groapile funerare ale mormintelor 1 și 3 a fost depus lateral dreapta, apărând sub forma unor lentile și având grosimea de cca. 0,10 – 15 cm. Depunerea pământului pe una sau pe mai multe laturi, obținându-se arce de cerc, semicercuri ori potcoave, reprezintă o practică frecventă în mediul Jamnaja, întâlnită, în special, în cazul mormintelor centrale pentru care au fost înălțați tumulii⁸⁸.

⁷³ I. Nestor, Al. Alexandrescu, *op. cit.*, pp. 28-31; I. Nestor, Al. Alexandrescu, *op. cit.*, pp. 64-66; E. Comșa, *op. cit.*, p. 340; Idem, *op. cit.*, p. 369, 372; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, pp. 116-118.

⁷⁴ V. Varlaam, *op. cit.*, p. 225, pct. 34; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 121.

⁷⁵ P. Șadurschi, N. Ursulescu, *op. cit.*, pp. 288-289; N. Ursulescu, P. Șadurschi, M. Diaconescu, *op. cit.*, p. 77; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, pp. 129-130.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 131.

⁷⁷ M. Brudiu, *op. cit.*, p. 237; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 139; M. Vernescu, C. Croitoru, *op. cit.*, p. 125.

⁷⁸ G. Simion, E. Rența, V.-Șt. Nițulescu, *op. cit.*, p. 99.

⁷⁹ N. Harțușche, Fl. Anastasiu, *op. cit.* p. 41, 44; N. Harțușche, *op. cit.*, p. 337.

⁸⁰ S. Marinescu-Bîlcu, Gh. Matei, E. Rența, *op. cit.*, p. 22; S. Marinescu-Bîlcu, Gh. Matei, E. Rența, Fl. Vlad, *op. cit.*, p. 34;

⁸¹ D. V. Rosetti, *op. cit.*, p. 793, 796, 798;

⁸² D. Berciu, C. S. Nicolăescu-Plopșor *et alii*, *op. cit.*, p. 239; D. Berciu, E. Comșa *et alii*, *Șantierul Verbicioara*, în „SCIV”, 3, 1952, p. 164.

⁸³ C. S. Nicolăescu-Plopșor, Vl. Dumitrescu *et alii*, *op. cit.*, p. 275.

⁸⁴ N. I. Simache, V. Teodorescu, *op. cit.*, p. 276.

⁸⁵ S. Morintz, B. Ionescu, *Cercetări arheologice în împrejurimile orașului Oltenița (1958-1967)*, în „SCIIVA”, 19, 1968, 1, p. 114; S. Morintz, *op. cit.*, p. 90.

⁸⁶ V. Leahu, G. Trohani, *op. cit.*, p. 22, fig. 1.

⁸⁷ N. Harțușche, *Preliminarii la repertoriul arheologic al județului Brăila*, în „Istros” 1, 1980, p. 302.

⁸⁸ V. A. Dergacev, *op. cit.*, p. 31; Idem, *op. cit.*, p. 124; T. I. Demcenko, O. G. Levițki, *op. cit.*, fig. 4 / 1; 9 / 1; E. Abâzov, E. Clocico, *Tumulul I din necropola tumulară Chirileni*, în „Tyragetia”, 4-5, 1997, p. 105, 107, fig. 2; S. Agulnikov, I. Ursu, *Complexele funerare tumulare în zona Prutului inferior*, în „Revista Arheologică”, S. N. 4, 2008, 1, p. 62, 64, fig. 2 / 1; 4 / 1.

În Dobrogea, situații similare cu cea din tumulul IV de la Mihai Bravu, în care pământul excavat fusese depus pe laturile lungi ale gropilor funerare, apărând sub forma unor lentile, sunt documentate în descoperirile făcute în zona de nord a provinciei, la Ceamurlia de Jos (mormântul 1)⁸⁹, Chilia Veche (*Movila I* - mormântul 105), Frecăței (*Tumulul III* - mormântul 1), Luncavița - *Movila Mocuța* (mormântul 15), Luncavița - *Drumul Vacilor* (*Movila I* - mormintele 4 – 5; *Movila II* - mormântul 1), Mihai Bravu (*Movila I* - mormintele 4, 7), Nalbant - *Movila Soldatului* (*Tumulul I* - mormântul 1), Nalbant – *Movila Martazău* (*Tumulul I* - mormântul 1)⁹⁰, Sabangia (*Tumulul I* - mormântul principal), Tulcea – *Sud și Zebil* (*Movila I*)⁹¹. La Murighiol, pietrișul scos din groapa sepulcrală a mormântului principal, *mormântul 3*, era depus pe trei laturi în formă de potcoavă⁹².

La Grivița – *Movila nr. 314*, pământul scos din groapa funerară a mormântului 3 a fost depus în val, în apropiere, iar la *Movila 315* – mormântul 2, pământul era depus pe laturile de nord și de sud ale acesteia⁹³. La Aricești – Rahtivani pământul rezultat în urma excavării gropii funerare a mormântului 3 a fost depus pe latura de sud, în felul acesta rezultând o mică movilă⁹⁴, la Liești – *Movila Arbănașu* – pământul rezultat ca urmare a săpării groapii mormântului 2 era depus în jurul acesteia, la Vânători – *Movila de la Nicolae Țocu*, pământul scos din groapa funerară a mormântului 11 a fost pus în apropiere, iar în jurul amenajării funerare a mormântului 13, din pământul excavat s-a creat o zonă circulară cu diametrul de 9 m, la fel ca și în cazul mormântului 8 din *Movila II / 1950* de la Glăvăneștii Vechi⁹⁵. La Blejoi – *Mobel Auto*, pentru înmormântarea din tumulul cercetat a fost realizată o zonă având formă ovală, constituită din pietriș amestecat cu nisip, iar în aceeași localitate, în punctul *Serus*, pietrișul rezultat din săparea gropii a fost așezat la vest de aceasta formând o movilă alungită de formă semilunară⁹⁶.

⁸⁹ D. Berciu, S. Morintz, *op. cit.*, pp. 126-127; D. Berciu, *op. cit.*, p. 52.

⁹⁰ I. Vasiliu, *op. cit.*, pp. 92-93; Idem, *op. cit.*, p. 118, 120; Idem, *op. cit.*, p. 142; Idem, *op. cit.*, p. 12; Idem, *op. cit.*, p. 42, 44.

⁹¹ G. Simion, *op. cit.*, p. 17, 20, 22, fig. 3 / 3 – 4; 8 / 2.

⁹² Idem, *op. cit.*, p. 34, pl. II; Idem, *Das hügelgrab mit schnurverzierten gefässen von Independența (Kreis Tulcea)*, în P. Roman, A. Dodd-Oprîțescu, J. Pál, *Beiträge zur problematik der schnurverzierten Keramik Südosteuropas*, Mainz am Rhein, 1992, pp. 198-199.

⁹³ M. Brudiu, *op. cit.*, pp. 11-13, fig. 3; 7; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 120; M. Vernescu, C. Croitoru, *op. cit.*, p. 118, fig. 16.

⁹⁴ A. Frânculeasa, *op. cit.*, p. 184.

⁹⁵ I. Nestor, Al. Alexandrescu, *op. cit.*, pp. 64-66; E. Comșa, *op. cit.*, p. 340; M. Brudiu, *op. cit.*, p. 237, fig. 1 A; Idem, *op. cit.*, p. 302; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 119; M. Vernescu, C. Croitoru, *op. cit.*, p. 125, fig. 12 A.

⁹⁶ D. Lichiardopol, E. Paveleț *et alii*, *op. cit.*, p. 65; E. Paveleț, *op. cit.*, p. 109, pl. 2; A. Frânculeasa, *op. cit.*, p. 182; A. Frânculeasa, O. Negrea *et alii*, *op. cit.*, p. 51.

*

Scheletul din mormântul 3 era într-o stare precară de prezentare și conservare, fapt ce nu ne permite emiterea de supoziții cu privire la orientarea și modul în care a fost depus în groapa sepulcrală. Mai multe informații ne-a oferit mormântul 1 al cărui schelet era orientat SV – NE.

În aria culturii Jamnaja, în descoperirile făcute în interfluviul Prut – Nistru, mormintele orientate similar cu mormântul 1 din tumulul IV de la Mihai Bravu, reprezintă > 5 % din numărul total al înmormântărilor, cele plasate în jumătatea sudică a tumulului fiind caracterizate prin orientarea scheletelor în sensul mersului acelor de ceasornic, pe când celor din partea nordică le este specifică orientarea în sens invers față de mișcarea acelor de ceasornic⁹⁷. În tumulul IV de la Mihai Bravu, mormântul 1 este orientat total invers, neconcordanță cauzată probabil de particularitățile comunității locale.

În spațiul istro - pontic, în tumulii de la de la Chilia Veche, Enisala – *La Bălțiță* (Tumulul V - mormântul 10), Luncavița – *Movila Mocuța* (mormântul 1), Mihai Bravu (*Movila I* – mormântul 4)⁹⁸, Sarichioi (*Movila I* – mormântul 4), Tulcea - *Sud* și *Zebil* (*Movila I* - mormintele 1, 5, 14) au fost, de asemenea, dezvelite morminte ale căror schelete erau orientate pe direcția S -N⁹⁹.

Pe axa S – N au fost orientate și mormintele de la Corlăteni – *Dealul Cetății*¹⁰⁰, Cotârgaci (*Movila I* – mormântul 1; *Movila IV* – mormântul 1; *Movila 5* – mormântul 1; *Movila 6* – mormintele 1 – 2; *Movila 7* – mormântul 1; *Movila 8* – mormântul 1)¹⁰¹, Erbiceni – *Dealul Mănăstirea* (mormântul 1)¹⁰², Glăvăneștii Vechi (*Movila I / 1949* – mormântul 3)¹⁰³, Holboca (mormintele 11, 17, 23 - 25, 34, 36)¹⁰⁴, Iacobeni (mormântul 19)¹⁰⁵, Liești – *Movila Arbănașu* (mormântul 2)¹⁰⁶, Prăjeni (*Movila I* – mormântul 3)¹⁰⁷, Stoicani (mormântul 7a)¹⁰⁸, Valea Lupului

⁹⁷ V. A. Dergacev, *op. cit.*, p. 33, 39-40, 76; Idem, *op. cit.*, p. 125;

⁹⁸ I. Vasiliu, *op. cit.*, p. 51, 53-57; Idem, *op. cit.*, p. 89; Idem, *op. cit.*, p. 142; Idem, *op. cit.*, p. 126.

⁹⁹ G. Simion, *op. cit.*, pp. 17-18, 21-23.

¹⁰⁰ D. Tudor, R. Vulpe *et alii*, *op. cit.*, pp. 408-415; M. Dinu, *op. cit.*, p. 264; Fl. Burtănescu, *op. cit.* p. 110.

¹⁰¹ E. Moscalu, *op. cit.*, pp. 117-121; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, pp. 110-113.

¹⁰² M. Dinu, *op. cit.*, p. 264; Fl. Burtănescu, *op. cit.* p. 114.

¹⁰³ I. Nestor, Al. Alexandrescu, *op. cit.*, pp. 28-31; E. Comșa, *op. cit.*, pp. 367-376; Fl. Burtănescu, *op. cit.* p. 116.

¹⁰⁴ Vl. Zirra, *Descoperirile arheologice de la Holboca*, în „SCIV” 3, 1952, pp. 99-103; E. Comșa, *op. cit.*, pp. 148-152;

Fl. Burtănescu, *op. cit.*, pp. 121-122.

¹⁰⁵ Fl. Burtănescu, *op. cit.* p. 126.

¹⁰⁶ M. Brudiu, *op. cit.*, p. 302, fig. 2 / 4; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 127.

¹⁰⁷ N. Ursulescu, P. Șadurschi, *op. cit.*, p. 16; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 128.

¹⁰⁸ M. Petrescu-Dîmbovița, *op. cit.*, p. 120.

(mormântul 10)¹⁰⁹, Vânători (*Movila de la Nicolae Țocu* – unul din cele 6 schelete din mormântul colectiv 10)¹¹⁰.

În Câmpia Română, schelete orientate S-N sunt semnalate la Blejoi – *Mobel Auto*¹¹¹, Ciulnița (*Tumulul 2* – mormintele 19, 27; *Tumulul 3* – mormintele 6, 11)¹¹², Grădiștea Coslogeni – *La Clinci* (mormântul 20)¹¹³, Gurbănești (*Movila I* – mormântul 3; *Movila II* – mormântul 10; *Movila III* – mormintele 2-4)¹¹⁴, Săndulița (mormintele 3-4)¹¹⁵, Smeieni (mormântul 15)¹¹⁶ și Vitănești (*Movila lui Voicu Pisică* – mormintele 1- 2)¹¹⁷.

Scheletul mormântului 1 a fost depuse în amenajarea funerară în decubit lateral, chirchit pe partea dreaptă. În Dobrogea, morminte în care defuncții erau depuși într-o poziție asemănătoare, sunt cunoscute din descoperirile făcute la Baia – *Drumul Vacilor*¹¹⁸, Canlia – *Dealul Dervent*¹¹⁹, Chilia Veche (*Movila I* – mormântul 70)¹²⁰, Constanța – *Anadalkioi*¹²¹, Luncavița – *Drumul Vacilor (Movila I* – mormintele 6-7)¹²², Medgidia (*Tumulul III* – mormintele 6, 11-12, 16)¹²³, Sabangia (*Movila II* – mormântul principal), Sarichioi (*Movila I* – mormintele 2, 5), Zebil (*Movila I* - mormintele 1, 5-7, 14-15)¹²⁴.

Depunerea scheletului chirchit pe partea dreaptă, este consemnată atât la nord de provincia istro - pontică, în descoperirile de la Crasnaleuca¹²⁵, Erbiceni

¹⁰⁹ M. Dinu, *op. cit.*, p. 250, fig. 6; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 137.

¹¹⁰ M. Brudiu, *op. cit.*, p. 237, fig. 2 / 2; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 139; M. Vernescu, C. Croitoru, *op. cit.*, p. 125, fig. 14.

¹¹¹ D. Lichiardopol, E. Paveleț *et alii*, *op. cit.*, p. 66; E. Paveleț, *op. cit.*, p. 109.

¹¹² S. Marinescu-Bîlcu, Gh. Matei, E. Rența, *op. cit.*, pp. 22-23.

¹¹³ V. Cavruc, M. Neagu, *Date noi privind stratigrafia Grădiștei-Coslogeni*, în „Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos” 13-14, 1995, p. 72; Idem, *Grădiștea – Coslogeni, jud. Călărași (cercetări 1993 – 1994)*, în „Cronica cercetărilor arheologice din România - campania 1994. A XXIX – a sesiune națională de rapoarte arheologice”, Cluj-Napoca, 11-14 mai, 1995, p. 38.

¹¹⁴ D. V. Rosetti, *op. cit.*, p. 793, 800, 804.

¹¹⁵ A. Ulanici, *op. cit.*, p. 115, pl. I / 4-5.

¹¹⁶ N. I. Simache, V. Teodorescu, *op. cit.*, p. 277.

¹¹⁷ V. Leahu, G. Trohani, *op. cit.*, p. 22, fig. 1.

¹¹⁸ E. Lăzarcă, *op. cit.*, p. 7-8, pl. I / 3; M. Irimia, *Observații privind epoca bronzului în Dobrogea în lumina unor cercetări recente*, în „SCIIVA” 32, 1981, 3, p. 351; Idem, *Die Bronzezeit in der Dobrudscha im Lichte neuerer Entdeckungen*, în „Südosteuropa zwischen 1600 und 1000 v.Chr”, PAS 1, Berlin 1982, p. 332.

¹¹⁹ S. Morintz, *op. cit.*, p. 92, nota 31; N. Harțușche, *op. cit.*, p. 77.

¹²⁰ I. Vasiliu, *op. cit.*, p. 51.

¹²¹ E. Comșa, *op. cit.*, p. 22.

¹²² I. Vasiliu, *op. cit.*, p. 119.

¹²³ C. Schuster, Al. Morintz *et alii*, *op. cit.*, p. 18, 20

¹²⁴ G. Simion, *op. cit.*, p. 19, 21-23.

¹²⁵ L. Dascălu, *Probleme ale bronzului târziu din nord-estul României. Rit și ritual funerar în cultura Noua*, în „Hierasus” 9, 1994, p. 145, fig. X; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 114.

(mormântul 2)¹²⁶, Glăvăneștii Vechi (*Movila I* / 1949 – mormântul 17)¹²⁷, Holboca (mormântul 9, 34 - 35, 37 - 38, 42 - 43)¹²⁸, Larga Jijia (mormântul 4)¹²⁹, precum și la vest de aceasta, la Baldovinești (mormintele 7, 13, 17-18)¹³⁰, Ciulnița (*Tumulul II* – mormintele 27, 32-33, 36, 38, 42; *Tumulul III* – mormintele 5, 8)¹³¹, Gurbănești (*Movila I* – mormintele 1a, 4; *Movila 2* - mormintele 7-8, 9, 13; *Movila 3* – mormântul 2)¹³², Smeieni (mormintele 7, 15)¹³³ și Vitănești (*Movila lui Voicu Pisică* (unul dintre scheletele din mormântul 2, mormânt dublu)¹³⁴.

*

Una dintre caracteristicile mormintelor 1 și 3 din tumulul IV de la Mihai Bravu, este dată de prezența ocului atât sub formă de pulbere, presărat pe oasele scheletelor, cât și sub formă de bulgări, depus lângă craniul scheletului din mormântul 1, ocrul reprezentând sângele celor răniți, fie om, fie animal, precum și flacăra focului, omul preistoric identificând culoarea roșie noțiunii de viață și de moarte¹³⁵.

Ocrul, de diferite culori, utilizat în ritualurile funerare sub aspectul bulgărilor sau grămăjoarelor de bulgări depuse lângă schelet, este întâlnit în Dobrogea la Cernavodă (mormântul dezvelit în campania din 1957 avea depuși, puțin mai sus de umărul drept, trei bulgărași de ocru galben, un al patrulea bulgăre, de aceeași culoare, fiind depus pe abdomen, în partea stângă, iar la mormântul descoperit în campania din 1958 bulgării de ocru erau depuși la picioare)¹³⁶, Chilia Veche (scheletul din mormântul 62 avea bulgărele de ocru depus lângă calcaneul drept, iar cel din mormântul 76 în dreptul obrazului)¹³⁷, Constanța – *Anadalkioi* (ocrul era așezat în grămăjoare la craniul, la umerii și la picioarele scheletului)¹³⁸, Hagieni (mormântul descoperit în *Movila II* avea depuși, în dreptul occipitalului, doi

¹²⁶ M. Dinu, *op. cit.*, p. 264; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 114.

¹²⁷ I. Nestor, Al. Alexandrescu *et alii* *op. cit.*, pp. 28-31; E. Comșa, *op. cit.*, p. 374; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 117.

¹²⁸ Vl. Zirra, *op. cit.*, p. 101; E. Comșa, *op. cit.*, p. 148, fig. 3 / 3; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, pp. 121-123.

¹²⁹ I. Nestor, Al. Alexandrescu *et alii*, *op. cit.*, p. 55; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 126.

¹³⁰ N. Harțușe, Fl. Anastasiu, *op. cit.*, p. 42, 44-45.

¹³¹ S. Marinescu-Bîlcu, Gh. Matei, E. Rența, *op. cit.*, p. 22.

¹³² D. V. Rosetti, *op. cit.*, pp. 792-793, 797-798, 800, 802.

¹³³ N. I. Simache, V. Teodorescu, *op. cit.*, p. 277, 279.

¹³⁴ V. Leahu, G. Trohani, *op. cit.*, p. 22.

¹³⁵ D. Antoniejevic, *Contribution à l'étude de la symbolique du cercle magique et de la marche en ronde autour du défunt*, în „Balcanica” 3, 1972, pp. 461-476.

¹³⁶ D. Berciu, S. Morintz *et alii*, *Șantierul arheologic Cernavodă*, în „Materiale și Cercetări Arheologice” 7, 1961, p. 53.

¹³⁷ I. Vasiliu, *op. cit.*, p. 51, 53.

¹³⁸ E. Comșa, *op. cit.*, p. 22.

bulgărași de ocră roșu)¹³⁹, Luncavița – *Movila Mocuța* (în mormântul 8 bulgării de ocră erau depuși lângă craniu), Luncavița – *Drumul Vacilor* (la mormântul 6 din *Movila I* - bulgării au fost găsiți în stânga craniului, iar la mormântul 1 din *Movila II* lângă occipital)¹⁴⁰, Medgidia (la mormântul 6 o grămăjoară de ocră era depusă în spatele bazinului)¹⁴¹, Mihai Bravu (mormântul 3 din *Movila I* avea depuși, în stânga craniului, doi bulgări de ocră roșu)¹⁴², Murighiol (mormintele 1 - 2 și 4 din *Tumulul IV* aveau și ele depuși bulgărași de ocră roșu)¹⁴³.

Descoperiri similare au fost făcute, pe teritoriul dintre Carpați și Prut, la Bolotești (*Movila II* -mormântul 4 avea bulgării de ocră depuși lângă oasele faciale, iar mormântul 7 lângă picioare)¹⁴⁴, Corlăteni – *Dealul Cetății* (în mormântul 1 bulgării de ocră erau depuși lângă umărul și palma dreaptă a scheletului)¹⁴⁵, Glăvăneștii Vechi (*Movila I / 1949* - mormântul 17 avea depusă sub craniu o grămăjoară de ocră, iar la mormântul 7 din *Movila II / 1950* grămăjoarele de ocră erau depuse în dreptul craniului, la cotul drept, între clavicula dreaptă și coaste)¹⁴⁶, Holboca (bulgării de ocră erau depuși: în dreptul obrazului la mormintele 16, 34, și în stânga scheletului la mormântul 17)¹⁴⁷, Larga Jijia (un bulgăre mic a fost găsit sub craniul mormântului 5)¹⁴⁸, Prăjeni (*Movila I* - pe fundul gropii mormântului 3 era presărat mult ocră sub formă de bulgări)¹⁴⁹, Vânători (*Movila de la Nicolae Țocu* – câte un bulgăre de ocră era depus în fața celui de al doilea copil din mormântul colectiv 10 și lângă umărul drept al scheletului din mormântul 13)¹⁵⁰.

În Câmpia Română, prezența ocrului sub formă de bulgări este confirmată prin descoperirile de la Adâncata (mormântul 9)¹⁵¹, Ariceștii - Rahtivani¹⁵²,

¹³⁹ N. Harțușe, *Contribuții la repertoriul arheologic al Dobrogei*, în „Pontica” 4, 1971, p. 260.

¹⁴⁰ I. Vasiliu, *op. cit.*, p. 91; Idem, *op. cit.*, pp. 119-120.

¹⁴¹ C. Schuster, Al. Morintz *et alii*, *op. cit.*, p. 18.

¹⁴² I. Vasiliu, *op. cit.*, p. 142.

¹⁴³ G. Simion, *op. cit.*, p. 34.

¹⁴⁴ C. Buzdugan, V. Bobi, N. Cernea, *op. cit.*, p. 227; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 107.

¹⁴⁵ D. Tudor, R. Vulpe *et alii*, *op. cit.*, p. 411; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 110.

¹⁴⁶ I. Nestor, Al. Alexandrescu *et alii*, *op. cit.*, pp. 28-31; I. Nestor, Al. Alexandrescu *et alii*, *op. cit.*, pp. 64-66; E. Comșa, *op. cit.*, p. 376; Idem, *op. cit.*, p. 342; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, pp. 116-119.

¹⁴⁷ E. Comșa, *op. cit.*, p. 148, 152; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, pp. 121-123.

¹⁴⁸ I. Nestor, Al. Alexandrescu, *et alii*, *op. cit.*, p. 55; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 127.

¹⁴⁹ N. Ursulescu, P. Șadurschi, *op. cit.*, p. 16; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 128.

¹⁵⁰ M. Brudiu, *op. cit.*, p. 237; Idem, *op. cit.*, p. 53; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 121.

¹⁵¹ G. Simion, E. Rența, V.-Șt. Nițulescu, *op. cit.*, p. 99.

¹⁵² D. Lichiardopol, A. Frînculeasa *et alii*, *op. cit.*, <http://www.cimec.ro/Arheologie/Cronica CA 2006/rapoarte/028.htm>; A. Frînculeasa, *op. cit.*, p. 185.

Baldovinești (mormintele 3-4, 13-14, 16)¹⁵³, Gurbănești (*Movila II* – mormintele 2, 5)¹⁵⁴, Plenița (*Movila I* – mormintele 1 – 2; *Movila II* – mormântul 1), Smeieni (mormintele 5, 12, 14, 19a din faza I-a de înmormântări)¹⁵⁵ și Vitănești (*Movila lui Voicu Piscică* – mormintele 1- 2)¹⁵⁶.

Presărat pe fundul gropilor funerare și selectiv, pe craniul, pe toracele sau pe membrele inferioare ale scheletelor, ocrul este atestat, atât în spațiul istro-pontic, la Baia – *Drumul Vacilor*¹⁵⁷, Canlia – *Dealul Dervent*¹⁵⁸, Ceamurlia de Jos (mormintele 1 – 2)¹⁵⁹, Chilia Veche (*Movila I* – mormintele 62, 76, 86, 88-95, 100, 102, 105; *Movila II* – mormântul 6), Enisala – *La Bălțiță (Tumulul 5* – mormintele 2, 8 – 11), Frecăței – *Cabana lui Buță (Tumulul I* – mormintele 3, 8, 10; *Tumulul III* – mormântul 1)¹⁶⁰, Hârșova¹⁶¹, Luncavița – *Movila Mocuța* (mormintele 1, 8, 15), Luncavița – *Drumul Vacilor (Movila I* – mormintele 4, 6, 8; *Movila II* – mormântul 1)¹⁶², Medgidia – *Cocoșe*¹⁶³, Medgidia (*Tumulul 3* – mormintele 1 – 2, 4, 6, 9, 11-12, 14, 16)¹⁶⁴, Mihai Bravu (*Movila I* – mormintele 3 – 4, 7; *Movila II* – mormântul 1; *Movila III* – mormântul 1), Nalbant – *Movila Soldatului (Tumulul I* – mormintele 1- 4; *Tumulul II* – mormântul 1), Nalbant – *Movila Martazău (Tumulul I* – 2-3; *Tumulul II* – mormântul 1)¹⁶⁵, Peștera¹⁶⁶, Rahmanu (mormântul 2)¹⁶⁷, Sabangia (*Movila I* – mormântul 1), Sabangia – *Movila lui Crețu*, Sarichioi (*Movila I* – mormintele 1- 5), Tulcea – *Sud*, Zebil (mormintele 1-2, 5- 7, 13 -15)¹⁶⁸, cât și în teritoriile din vestul și nordul zonei istro - pontice, în descoperirile de la Adâncata (mormintele 8-10)¹⁶⁹, Ariceștii – Rahtivani (mormintele 1, 3)¹⁷⁰, Baldovinești

¹⁵³ N. Harțuche, Fl. Anastasiu, *op. cit.*, pp. 41-42, 44-46; M. Vernescu, C. Croitoru, *op. cit.*, p. 113.

¹⁵⁴ D. V. Rosetti, *op. cit.*, p. 793.

¹⁵⁵ N. I. Simache, V. Teodorescu, *op. cit.*, p. 276.

¹⁵⁶ V. Leahu, G. Trohani, *op. cit.*, p. 22.

¹⁵⁷ E. Lăzurcă, *op. cit.*, p. 10; M. Irimia, *op. cit.*, p. 332.

¹⁵⁸ S. Morintz, *op. cit.*, p. 92, nota 31; N. Harțuche, *op. cit.*, p. 77.

¹⁵⁹ D. Berciu, S. Morintz, *op. cit.*, pp. 126-128; D. Berciu, *op. cit.*, pp. 52-54; S. Morintz, *op. cit.*, p. 55.

¹⁶⁰ I. Vasiliu, *op. cit.*, pp. 50-51, 53-57, 59; Idem, *op. cit.*, pp. 125-127; Idem, *op. cit.*, pp. 10-11, 13;

¹⁶¹ S. Morintz, D. Șerbănescu, *Cercetări arheologice la Hârșova și împrejurimi*, în „SCIIVA”, 25, 1974, 1, p. 49-51, 67; S. Morintz, *op. cit.*, pp. 89-90.

¹⁶² I. Vasiliu, *op. cit.*, p. 89, 91, 93; Idem, *op. cit.*, pp. 118-120.

¹⁶³ M. Irimia, *Observații privind stadiul cercetării bronzului timpuriu în Dobrogea, „Pontica”*, 35-36, 2002-2003, p. 39.

¹⁶⁴ C. Schuster, Al. Morintz *et alii*, *op. cit.*, p. 73.

¹⁶⁵ I. Vasiliu, *op. cit.*, p. 142, 145, 147; Idem, *op. cit.*, pp.42-45.

¹⁶⁶ R. Băjenaru, A. Popescu, D. Sârbu, <http://www.cimec.ro/Arheologie/CronicaCA2011/rapoarte/119.htm>

¹⁶⁷ M. Constantinescu, A. Soficar, *op. cit.* p. 487, nota 1.

¹⁶⁸ G. Simion, *op. cit.*, pp. 17-18, 20-23.

¹⁶⁹ G. Simion, E. Rența, V.-Șt. Nițulescu, *op. cit.*, p. 99.

(mormintele 1, 4, 13-15, 18)¹⁷¹, Blejoi- *Mobel Auto*¹⁷², Chersăcosu¹⁷³, Ciulnița (*Tumulul II* – mormintele 20, 24, 33; *Tumulul III* – mormântul 6)¹⁷⁴, Corlăteni – *Dealul Stadole* (mormintele 2-3)¹⁷⁵, Corlăteni – *Dealul Cetății* (mormintele 1-2)¹⁷⁶, Cotârgaci (*Movila I* – mormântul 1; *Movila 4* – mormântul 1; *Movila 5* – mormântul 1; *Movila 6* – mormintele 1 – 3; *Movila 9* – mormântul 1)¹⁷⁷, Gherăseni¹⁷⁸, Glăvăneștii Vechi (*Movila I / 1949* – mormintele 3, 5-6, 8, 10 – în dreptul bazinului ocru galben, 13 – 17; *Movila II / 1949* – mormântul 1; *Movila IV / 1949* – mormintele 1 – 2; *Movila II / 1950* – mormintele 7, 8 – ocru roșu presărat pe fundul gropii și pe corp, ocru galben sub torace și lângă antebrațul drept, 10)¹⁷⁹, Grădiștea Coslogeni – *La Clinci* (mormintele 10, 20)¹⁸⁰, Grivița (*Movila 314* – mormântul 3; *Movila 315* – mormântul 2)¹⁸¹, Grivița (jud. Vaslui)¹⁸², Holboca (mormintele 6, 11, 16, 21-22, 23-25, 28-30, 31-33, 36-37, 42, 44)¹⁸³, Larga Jijia (mormântul 5)¹⁸⁴, Lișcoteanca (mormintele 18, 20)¹⁸⁵, Piscu Crăsani (mormintele 1,

¹⁷⁰ D. Lichiardopol, A. Frînculeasa *et alii*, <http://www.cimec.ro/Arheologie/CronicaCA2006/rapoarte/028htm>; A. Frînculeasa, *op. cit.*, p. 185.

¹⁷¹ N. Harțuche, Fl. Anastasiu, *op. cit.*, p. 41, 47-48; N. Harțuche, *op. cit.*, p. 305-306; M. Vernescu, C. Croitoru, *op. cit.*, p. 113.

¹⁷² E. Paveleț, *op. cit.*, p. 109.

¹⁷³ Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 108.

¹⁷⁴ S. Marinescu-Bîlcu, Gh. Matei, E. Rența, *op. cit.*, p. 22; S. Marinescu-Bîlcu, Gh. Matei, E. Rența, Fl. Vlad, *op. cit.*, p. 34.

¹⁷⁵ I. Nestor, Al. Alexandrescu *et alii*, *op. cit.*, p. 31-32; E. Comșa, *op. cit.*, pp. 86-87; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 109.

¹⁷⁶ D. Tudor, R. Vulpe *et alii*, *op. cit.*, p. 411; M. Dinu, *op. cit.*, p. 264; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 110.

¹⁷⁷ E. Moscalu, *op. cit.*, pp. 117-118, 120-121.

¹⁷⁸ Gh. Diaconu, *Despre descoperirile arheologice de la Gherăseni – Buzău*, în „Studii și Cercetări de Istorie buzoiană”, Buzău, 1973, p. 7.

¹⁷⁹ I. Nestor, Al. Alexandrescu *et alii*, *op. cit.*, pp. 28-31; I. Nestor, Al. Alexandrescu *et alii*, *op. cit.*, pp. 64-66; E. Comșa, *op. cit.*, p. 340-342; Idem, *op. cit.*, p. 376; Idem, *op. cit.*, p. 12; Idem, *op. cit.*, pp. 58-59; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, pp. 116-119.

¹⁸⁰ M. Neagu, *Noi aspecte ale înmormântărilor cu ocru în sud-estul Munteniei în lumina descoperirilor arheologice de la Picu Crăsani*, în „Istros” 6, 1992, pp. 7-9; V. Cavruc, M. Neagu, *op. cit.*, p. 38; Idem, *op. cit.*, p. 72; M. Neagu, S. Pandrea, A. Bălășescu, V. Radu, *Grădiștea Coslogeni, com. Roseți, jud. Călărași*, în „Cronica cercetărilor arheologice din România - campania 1998. A XXXII sesiune națională de rapoarte arheologice”, Vaslui, 30 iunie – 4 iulie 1999, p. 51.

¹⁸¹ M. Brudiu, *op. cit.*, p. 11, 13; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 120.

¹⁸² V. Varlaam, *op. cit.*, p. 225, punct 34; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 121.

¹⁸³ Vl. Zirra, *op. cit.*, p. 99; E. Comșa, *op. cit.*, p. 145, 148-149, 151-152, 154-155; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, pp. 121-123.

¹⁸⁴ I. Nestor, Al. Alexandrescu *et alii*, *op. cit.*, p. 55; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 127.

¹⁸⁵ N. Harțuche, *op. cit.*, p. 19-21; Idem, *op. cit.*, p. 14; Idem, *op. cit.*, p. 70-71; Idem, *Cercetările arheologice de la Lișcoteanca. Așezarea „Movila Olarului” (1970 – 1976)*, în „Istros” 5, 1987, pp. 33-35, 41.

3)¹⁸⁶, Plenița (mormintele 1-2), Prăjeni (*Movila 3* – mormântul 7; *Movila 4* – mormântul 6)¹⁸⁷, Rast – *Măgura Barbului*¹⁸⁸, Săndulița (*Tumulul I* – mormintele 2 - 4)¹⁸⁹, Slobozia - Hănești (*Movila II* – mormântul 4)¹⁹⁰, Stoicani (mormintele 7b, 8, 9b-9c, 10-12)¹⁹¹, Sultana¹⁹², Șendreni¹⁹³, Șerbeștii Vechi¹⁹⁴ Șuletea – *Movila Carului* (mormintele 2-3)¹⁹⁵, Tudor Vladimirescu¹⁹⁶, Valea Lupului - *Fabrica Chimică* (mormintele 5, 10, 22)¹⁹⁷, Vânători (*Movila de la Nicolae Țocu* – mormintele 10 - 11)¹⁹⁸, Verbița (mormântul din *Movila I*)¹⁹⁹, Vitănești (*Tumulul I* – mormântul 2)²⁰⁰, Vlădești (mormântul 2)²⁰¹ și 30 Decembrie²⁰².

Ocrul, roșu, galben, maro închis sau purpuriu, a fost documentat și în marea majoritate a mormintelor Jamnaja de la est de Prut, precum și în cele de la sud de Dunăre, fiind vizibil pe fundul gropilor sepulcrale, pe întreg scheletul ori numai pe unele părți ale sale²⁰³.

¹⁸⁶ N. Conovici, M. Neagu, *Șantierul arheologic Piscu-Crăsani*, în „Materiale și Cercetări Arheologice” 15, 1983, p. 196; M. Neagu, *op.cit.*, pp. 7-9.

¹⁸⁷ N. Ursulescu, P. Șadurschi, *op. cit.*, p. 16; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 129.

¹⁸⁸ C. S. Nicolăescu-Plopșor, Vl. Dumitrescu, *op. cit.*, p. 275.

¹⁸⁹ A. Ulanici, *op. cit.*, p. 115.

¹⁹⁰ Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 463; V. Diaconu, *op.cit.*, p. 63.

¹⁹¹ M. Petrescu-Dîmbovița, *op. cit.*, pp. 121-122, 124; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 133.

¹⁹² S. Morintz, B. Ionescu, *op. cit.*, p. 114; S. Morintz, *op. cit.*, p. 90, 92.

¹⁹³ I. T. Dragomir, *Două morminte ocromane din regiunea de sud a Moldovei*, în „Muzeul Național” 3, 1976, p. 55; *Ibidem*, în „Monografia arheologică a Moldovei de sud. Danubius 16”, 1996, p. 318.

¹⁹⁴ M. Brudiu, *op. cit.*, pp. 19-20; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 134.

¹⁹⁵ C. Cîhodaru, R. Vulpe, R. Petre, Șt. Kiss, *op. cit.*, p. 221-222; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 135.

¹⁹⁶ A. Crâșmaru, *Drăgușeni. Contribuții la o monografie arheologică*, Botoșani 1977, p. 125, nota 47; A. Păunescu, P. Șadurschi, *Repertoriul arheologic al României. Județul Botoșani. II. Comuna Avrămeni*, în „Hierasus” 7-9, 1989, p. 312, pct. II.8.A; Fl. Burtănescu, *op. cit.* p. 136.

¹⁹⁷ M. Dinu, *op. cit.*, pp. 171-176; *Idem*, *op. cit.*, pp. 248-252; *Idem*, *op. cit.*, pp. 203-207; *Idem*, *op. cit.*, pp. 263-264; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, pp. 137-138.

¹⁹⁸ M. Brudiu, *op. cit.*, p. 237; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 139; M. Vernescu, C. Croitoru, *op. cit.*, p. 125, fig.14 / M10 – M11.

¹⁹⁹ D. Berciu, P. Roman, *Mormintele tumulare de la Verbița (jud. Dolj)*, în „Thraco-Dacica” 5, 1984, 1-2, p. 15.

²⁰⁰ V. Leahu, G. Trohani, *op. cit.*, p. 128.

²⁰¹ M. Brudiu, *Otkrytie kul' tury (Budžakskoj variant) v Galacom uezde*, în „Istoriya i arheologija Nižnego Podunav' jatezisy dokladov naučno – praktičeskogo seminaru”, Reni 1991, p. 19; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 140.

²⁰² R. Alaiba, Gh. Gherghe, *Unele considerații privind habitatul din zona dealurilor Banca – Grivița*, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, 9-11 (1987-1989), 1994, p. 253, punct 18; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 140.

²⁰³ I. Panajotov, V. A. Dergacev, *Die Ockergrabkultur in Bulgarien. Darstellung des Problems*, în „Studia Praehistorica” 7, 1984, p. 105; V. A. Dergacev, *op. cit.*, p. 77, 83; *Idem*, *op. cit.*, p. 125; E. V. Jarovoj, *op. cit.*, p. 11 sqq.; L. Nikolova, *op. cit.*, p. 135 sqq.; O. Levițki, I. Manzura, T. Demcenko, *op. cit.*, p. 21 sqq.; E. Abâzov, E. Clocico, *op. cit.*, p. 95 sqq.; T. I. Demcenko, O. G. Levițki, *op. cit.*, p. 155 sqq.; V. Haheu, V. Gukin, *op. cit.*, p.

*

Mormântul 2, face parte din categoria mormintelor secundare, având amenajarea funerară practică în mantaua tumulului. Scheletul era depus în decubit lateral, chirchit pe partea dreaptă, orientat NEE – SVV.

În Dobrogea, morminte având groapile funerare săpate în mantalele tumulilor și scheletele orientate pe axa N- S, cu devieri mai mult sau mai puțin pronunțate, sunt cunoscute din descoperirile făcute la Chilia Veche (*Movila I* - mormintele 8, 27), Enisala – *La Bălțiță* (*Tumulul V* - mormântul 3), Frecăței – *Cabana lui Buță* (*Tumulul I* – mormintele 2 – 3, 5), Luncavița (*Movila Mocuța* – mormintele 5-6), Mihai Bravu (*Movila I* – mormintele 2-3, 5-6)²⁰⁴, Murighiol (*Tumulul IV* – mormintele 4 - 5) și Sabangia (*Movila I* – mormântul 7)²⁰⁵.

La vest de Dunăre, mormintele dezvelite ca urmare a cercetărilor întreprinse la Baldovinești (mormintele 1, 6-9, 16-18)²⁰⁶, Ciulnița (*Tumulul 2* – mormântul 24; *Tumulul 3* – mormintele 5, 7)²⁰⁷, Gurbănești (*Movila 2* – mormintele, 9, 12-13)²⁰⁸ și Smeieni (mormântul 25)²⁰⁹ aveau scheletele orientate pe axa nord - sud²¹⁰.

Aceeași orientare a fost întâlnită și pe teritoriul dintre Carpați și Prut pentru mormintele descoperite la Glăvăneștii Vechi (*Movila I / 1949* – mormântul 14; *Movila II / 1950* - mormântul 7)²¹¹, Holboca (mormintele 16, 37)²¹², Larga Jijia (mormântul 5)²¹³, Prăjeni (*Movila 3* – mormântul 7)²¹⁴, Stoicani (mormintele 1, 10, 14)²¹⁵ și Vânători – (*Movila de la Nicolae Țocu* – mormântul 14)²¹⁶.

193 sqq.; S. Agulnikov, I. Ursu, *op. cit.*, p. 62, 64, 66, 68, fig. 3 / 2; 5 / 2; 7 / 2 -3, 6; S. Agulnikov, *op. cit.*, p. 130, 132, 135, 137, 140, fig.4 / 6; 5 / 7-8; 7 / 1, 4, 6.

²⁰⁴ I. Vasiliu, *op. cit.*, p. 50; Idem, *op. cit.*, p. 90; Idem, *op. cit.*, pp. 141-143; Idem, *op. cit.*, p. 125; Idem, *op. cit.*, pp. 10-11.

²⁰⁵ G. Simion, *op. cit.*, p. 34; Idem, *op. cit.*, p. 19

²⁰⁶ N. Harțușe, Fl. Anastasiu, *op. cit.*, pp. 41-43, 45; M. Vernescu, C. Croitoru, *op. cit.*, p. 113.

²⁰⁷ S. Marinescu-Bîlcu, Gh. Matei, E. Rența, *op. cit.*, p. 22.

²⁰⁸ D. V. Rosetti, *op. cit.*, p. 795, 800-802.

²⁰⁹ N. I. Simache, V. Teodorescu, *op. cit.*, p. 279.

²¹⁰ V. Leahu, G. Trohani, *op. cit.*, p. 128, fig. 3 / 1.

²¹¹ I. Nestor, Al. Alexandrescu *et alii*, *op. cit.*, pp. 28-31; I. Nestor, Al. Alexandrescu *et alii*, *op. cit.*, pp. 64-66; E. Comșa, *op. cit.*, pp. 367-376; Idem, *op. cit.*, p. 342; Idem, *op. cit.*, p. 59; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, pp. 116-119.

²¹² Vl. Zirra, *op. cit.*, pp. 99-101; E. Comșa, *op. cit.*, p. 148, 155, fig.8 / 2; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, pp. 121-122.

²¹³ I. Nestor, Al. Alexandrescu *et alii*, *Valea Jijiei II. Sondagiul de la Larga Jijia, com. Movileni, r. Iași, reg. Iași*, în „SCIV” 3, 1952, p. 55; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 127.

²¹⁴ P. Șadurschi, N. Ursulescu, *op. cit.*, pp. 228-229; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 129.

²¹⁵ M. Petrescu-Dîmbovița, *Cetățuia de la Stoicani*, în „Materiale și Cercetări Arheologice”, 1, 1953, p. 117, 122, 125; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 133.

²¹⁶ M. Brudiu, *op. cit.*, p. 241, fig. 4 / 7; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 139.

*

Inventarele funerare ale mormintelor din tumulul IV de la Mihai Bravu erau sărăcăcioase, fiind alcătuite din mărgelile tubulare, confecționate din os (mormântul 3) și dintr-un os de animal depus în dreptul craniului, provenind, probabil, de la ospățul funerar (mormântul 1).

În teritoriul istro – pontic, în mormintele de la Chilia Veche (*Movila I* – mormântul 88) și Luncavița – *Drumul Vacilor* (*Movila I* – mormântul 6) au fost găsiți canini de cerb lucrați sub forma unor mărgelile, prevăzute la capătul proximal cu o perforație pentru suspensie²¹⁷.

Obiecte de podaobă confecționate din oase, dinți sau colți de animale sunt cunoscute și din descoperirile făcute la Corlăteni²¹⁸, Glăvăneștii Vechi (*Movila I* – mormântul 17)²¹⁹, Smeieni (mormântul 19b)²²⁰ și Valea Lupului (mormântul nr.13)²²¹.

Ofrande de animale au fost descoperite, în Dobrogea, la Chilia Veche (*Movila I* - mormântul 75 - dinți de cabaline și un arșic), Luncavița – *Drumul Vacilor* (*Movila I* – mormântul 6 – un colț de mistreț)²²², Medgidia²²³ (*Tumulul 3* – mormintele 1-2 – resturi de cal și oaie) și Tariverde (oase de animale deasupra gropii mormântului)²²⁴, iar în afara provinciei, la Blejoi – *Mobel Auto* (o mandibulă de *Bos taurus*)²²⁵, Bolotești (oase de caprine)²²⁶, Chersăcosu (mormântul 2 – un cubitus de pasăre)²²⁷, Prăjeni (*Movila 3* – mormântul 7 – câteva oase de animal)²²⁸ și Verbița (*Movila III* – mormântul 1 – un craniu de bovidu).

Așa cum am prezentat mai sus în *sfertul III* al tumulului au fost găsite mai multe fragmente ceramice, modelate cu mâna din pastă cu impurități, în special microprundișuri și bobite de calcar, acoperite cu slip de culoare neagră-cenușie.

În Dobrogea, în apropierea mormintelor 3-4 și 10 din tumulul de la Enisala – *La Băltiță*, au fost găsite două fragmente - ceramice modelate din pastă grosieră,

²¹⁷ I. Vasiliu, *op. cit.*, p. 54, pl. IV / 1-4; VI / 1; Idem, *op. cit.*, p. 119, pl. IV / 4.

²¹⁸ I. Nestor, Al. Alexandrescu *et alii*, *op. cit.*, pp. 31-32; E. Comșa, *op. cit.*, p. 88, fig. 4 / 1; P. Roman, *op. cit.*, p. 49, fig. 5 / 2.

²¹⁹ E. Comșa, *op. cit.*, p. 376, fig. 11 / 4; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 117.

²²⁰ N. I. Simache, V. Teodorescu, *op. cit.*, p. 276.

²²¹ M. Dinu, *op. cit.*, p. 251, fig. 8.

²²² I. Vasiliu, *op. cit.*, p. 53, pl. III / 1-9, 11; Idem, *op. cit.*, p. 119, pl. IV / 3.

²²³ C. Schuster, Al. Morintz *et alii*, *op. cit.*, pp. 75-76.

²²⁴ D. Popescu, *op. cit.*, pp. 272-274; E. Comșa, *op. cit.*, p. 22.

²²⁵ D. Lichiardopol, E. Paveleț *et alii*, *op. cit.*, p. 66; E. Paveleț, *op. cit.*, p. 111.

²²⁶ C. Buzdugan, V. Bobi, N. Cernea, *op. cit.*, p. 224.

²²⁷ Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 109.

²²⁸ P. Șadurschi, N. Ursulescu, *op. cit.*, pp. 288-289; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 129.

decorate cu striuri realizate cu ajutorul măturicii și două toarte fragmentare provenind de la amfore de tradiție Cernavoda II²²⁹.

În *Movila II* de la Bolotești, în preajma mormântului 7, în partea de sud a acestuia, au fost găsite mai multe fragmente ceramice provenind de la un vas lucrat din pastă fină, de culoare brună. Tot în această movilă, la sud de mormântul nr.9, au fost descoperite fragmente ceramice provenind de la un vas lucrat din pastă grosieră, neagră în interior și galbenă la suprafața exterioară²³⁰.

La Măcișeni, com. Corni, jud.Galați, în centrul și la baza *Movilei nr.282*, necercetată integral, a fost descoperit un grup de fragmente ceramice din care s-a reconstituit un borcan având decorul sub forma unor brâie în relief, crestate, dispuse pe gâtul și partea superioară a recipientului²³¹.

Fragmente ceramice au fost găsite și în movila cercetată pe *Dealul Cetății* de la Corlăteni, atribuite culturii Gorodsk-Usatovo și puse în legătură cu mormântul 1, mormântul principal și momentul ridicării movilei²³². Ulterior, din aceste fragmente ceramice a fost reconstituită o cupă cu picior lobat, decorată cu impresiuni șnurate, încadrată, din punct de vedere cronologic, perioadei Schneckenberg B²³³.

Și în jumătatea sudică a *Movilei II* de la Gurbănești au fost descoperite fragmente ceramice modelate cu mâna din pastă de culoare galben-brună, autorul cercetării, D.V. Rosetti, nespecificând cărei perioade îi aparțin din punct de vedere cultural-cronologic²³⁴.

VI. Datarea mormintelor din Tumulul IV de la Mihai Bravu

Ridicarea tumulului IV de la Mihai Bravu reprezintă opera unui grup aparținând culturii Jamnaja – conglomerat de aspecte regionale și cronologice, de variante, faze și subfaze, împărțită în două variante: nistreană și Bugeac, ce au evoluat între 2900/2700 – 2600/2500, respectiv 2600/2500 – 2100/2000 a.Chr.²³⁵.

Mormântul 3, dispunea de amenajare funerară dreptunghiulară având colțurile drepte și protecție din bârne de lemn dispuse longitudinal, elemente specifice fazei vechi a perioadei târzii Jamnaja (variante nistreană). Datorită faptului că scheletul era puternic afectat de intervențiile antropice ulterioare, fiind

²²⁹ I. Vasiliu, *op.cit.*, p.126, fig.5 / 1-4.

²³⁰ C. Buzdugan, V. Bobi, N. Cernea, *op. cit.*, p. 227, 229; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 107.

²³¹ M. Brudiu, *op.cit.*, pp.31-32, fig.2; Idem, *op.cit.*, p. 11, fig.2; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 127.

²³² D. Tudor, R. Vulpe *et alii*, *op. cit.*, pp. 408-415; M. Dinu, *op.cit.*, p. 264, fig.5 / 3-4; E. Comșa, *op. cit.*, pp. 85-93; Idem, *op. cit.*, p. 384.

²³³ P. Roman, *op. cit.*, p. 49, fig.5 / 5 a-d; Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 110.

²³⁴ D. V. Rosetti, *op. cit.*, p. 795.

²³⁵ V. A. Dergacev *op. cit.*, p. 74 sqq.; Idem, *op. cit.*, p. 125 sqq.

greu de precizat atât orientarea cât și poziția, este dificil să - l atribuim uneia sau alteia dintre fazele culturii Jamnaja.

Prin caracteristicile sale - amenajare funerară rectangulară, colțurile rotunjite, schelet depus în decubit lateral, chircit pe partea dreaptă, socotită mai nouă decât poziția în decubit dorsal²³⁶ - mormântul 1 poate fi încadrat în faza târzie a culturii Jamnaja (varianta Bugeac). În Dobrogea, acestei faze i – au fost atribuite, citând selectiv, mormintele de la Baia, Luncavița (*Movila Mocuța* – mormintele 3, 8), Medgidia (*Tumulul III* – mormintele 6-7, 11-14, 16), Medgidia – *Cocoșe*.

Mormântul 2, având groapa sepulcrală practică în mantaua tumulului și lipsit de inventar funerar, aparține, cu rezervele de rigoare, perioadei mijlocii a Epocii bronzului.

Descoperirile din tumulul IV de la Mihai Bravu, deși reduse, atât din punct de vedere numeric cât și al inventarelor funerare, vin să completeze datele cu privire la evoluția înmormântărilor tumulate de tip Jamnaja din spațiul istro – pontic.

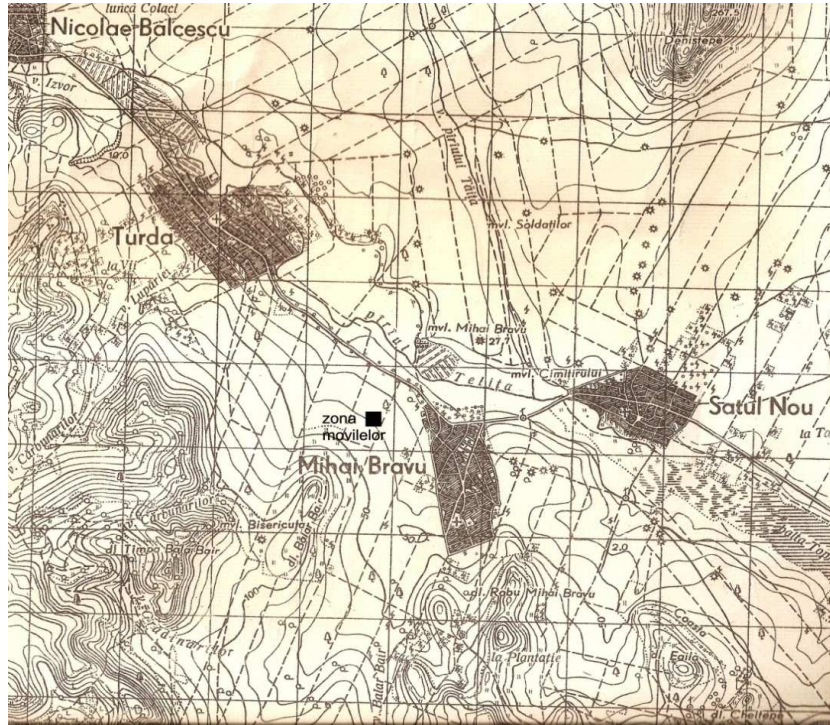
---

²³⁶ V.A.Dergacev, *op.cit.*, p.77; Idem, *op.cit.*, p.124.

Pl. I. 1. Amplasarea com. Mihai Bravu în cadrul județului Tulcea.
1. location of the commune Mihai Bravu in Tulcea county.

2. Zona in care era situat *Tumulul IV*.
2. The area where *Tumulus IV* is located.